

УДК 330.34.01

DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/2-81-12>

Горняк О. В.

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

КЛАСТЕРИ У СТРУКТУРІ СУЧАСНОЇ МЕРЕЖЕВОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті розкриваються особливості функціонування і розвитку кластерів, їх місце і роль у мережевій економіці. Особливу увагу приділено міжорганізаційній взаємодії в рамках кластерів, яка забезпечує реалізацію їх переваг і економічний розвиток регіонів, територій, міст. Чим вищий рівень взаємодії учасників кластера, тим більші результати їхньої спільної діяльності. Кластери являють собою своєрідну мережу, яка забезпечує синергічні ефекти на різних рівнях, перш за все на рівні фірм та організацій, економіки міста, території, регіону, а також національної економіки. Розвиток спеціалізації і на її основі зростання специфічності активів доповнюються відповідною інфраструктурою та інноваціями, що забезпечує не лише економічні, а й соціальні ефекти. Сучасні кластерні утворення забезпечують досягнення відповідних ефектів за рахунок урізноманітнення ресурсних стратегій, таких як аутсорсинг, інсорсинг, фоловерсорсинг. При цьому роль владних структур зменшується, а кластери розвиваються в напрямі формування стратегічної мережі.

Ключові слова: кластер, мережа, стратегічна мережа, мережева економіка, міжорганізаційна взаємодія, мега-кластери, кластери компетенцій, агроекономічні кластери, кластерна політика, регіональна політика.

Постановка проблеми. У сучасній економіці, яка відзначається невизначеністю, нестабільністю та біфуркаційністю, найбільш ефективними формами економічної діяльності є такі, що базуються на взаємодії та довірі і використовують ефекти синергії. У практиці господарювання таких організаційних форм досить багато. Кожна з них має сильні і слабкі сторони. Особливе місце серед них займають кластери, які є важливим структурним елементом мережевої економіки, оскільки самі ж являють собою своєрідну мережу, є стратегічною міжорганізаційною мережею на рівні галузевого чи міжгалузевого розвитку. Кластер поєднує ресурси і компетенції фірм, організацій, установ певного регіону, територій, міста.

Кластери в контексті мережевої економіки мають чітко визначений зміст. Вони являють собою форму міжорганізаційної взаємодії, міжорганізаційну мережу, яка формується на певній території. В економічній літературі дана категорія використовується в широкому контексті, це сприяло певній невизначеності його змісту. Кластер у різних науках трактується по-різному. Широко розповсюдженим є кластерний аналіз, за допомогою якого аналізуються групи підприємств, що мають однорідні ознаки чи групи однорідних ознак. Звичайно, це не розкриває сутності і змісту кластеру як форми організації територіальної економіки.

В останні десятиліття кластери як об'єкт дослідження й як реальне явище активно аналізуються. У багатьох країнах сформована кластерна політика як складник державних програм економічного розвитку. Кластери розглядаються як засіб стимулювання інноваційної діяльності підвищення конкурентних переваг регіонів, територій, міст. В Україні процеси децентралізації привернули увагу дослідників і практиків до можливостей кластерів забезпечувати ефективний розвиток території, залучаючи до співпраці малі та середні структури бізнесу, наявні організації й інститути.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми сутності, структури та розвитку кластерів знайшли своє відображення в багатьох дослідженнях вітчизняних та зарубіжних учених. А. Маршалл уперше дослідив феномен промислових регіонів, пов'язаних із тим, що згруповані підприємства, які займаються спорідненими видами діяльності, отримують позитивні екстерналії [1]. У сучасній економічній літературі найбільш глибоке дослідження кластерів представлено в робо-

тах М. Портера [2]. Серед українських дослідників виділяється С. Соколенко [3]. Дослідженням розвитку і функціонування кластерів займаються також такі вчені, як К.Л. Вілларреал Лізаррога, М. Войнаренко, О. Горняк, О. Дьяков, Ю. Мельник, В. Руйгрок, Р. ван Тульдер, В. Третьяк, П. Філіппов, М. Шершева та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз та узагальнення результатів теоретичних та емпіричних досліджень свідчить про те, що кластери, будучи важливим елементом мережевої економіки, недостатньо досліджені з погляду взаємодії з іншими елементами їхньої структури. Крім того, недостатньо висвітлено ефекти кластеризації в умовах мережевізації та децентралізації економіки України, а також можливості кластерної політики держави.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження кластерів як форми міжорганізаційної взаємодії, яка в умовах мережевої економіки надає можливість отримати додаткові позитивні ефекти і забезпечити оптимальний розвиток регіонів на основі децентралізації.

Виклад основного матеріалу. Зростання ефективності в рамках кластера, як вважає більшість дослідників, пов'язане із взаємодією фірм, організацій, установ, яка надає можливість реалізувати потенціал учасників, забезпечити синергетичні ефекти, підняти рівень розвитку регіону і підвищити конкурентні переваги учасників. Об'єднані у своєрідну мережу фірми працюють на загальній результат, який забезпечують компанії та організації різних сфер і галузей, що використовують комплементарні ресурси і компетенції. Такий підхід свого часу використав М. Портер для аналізу взаємозв'язку між рівнем конкурентоспроможності регіональної економіки і розвитком кластерів у різних регіонах світу та країнах. У його дослідженні кластери розглядаються як група географічно близьких взаємопов'язаних компаній і зв'язаних із ними організацій, що діють у певній сфері, характеризуються спільністю діяльності і взаємно доповнюють один одного [2, с. 258]. Він виділив три головних характеристики кластерів: географічна локалізація, взаємозв'язок між фірмами, технічна взаємопов'язаність галузей. Але ці характеристики слід доповнити новими елементами, зважаючи на постійний розвиток кластерної моделі організації економіки регіону, території, міста і зрушення, що відбуваються в регіональній економіці на різних

рівнях. Кластери є складними мережами, учасники яких поєднані матеріальними, фінансовими та інформаційними потоками, до їх складу входять фірми, організації, державні установи, тому визначення кластера як організаційної мережі відповідає економічним реаліям. При цьому кластери в сучасних умовах мають такі риси, як наявність географічно концентрованих підприємств, об'єднаних прямими і зворотними зв'язками; загальне культурне та соціальне середовище; галузева спеціалізація і поєднання компаній, що працюють у суміжних секторах; мережа державних і приватних інститутів, що виконують функції підтримки учасників кластера [4, с. 245–246].

Міжорганізаційна взаємодія в кластерах забезпечує можливості для розвитку спеціалізації економічних агентів на тих чи інших видах і сферах діяльності, що сприяє зростанню специфічності їхніх активів. В успішному розвитку кластерів особливу роль відіграє розвинута система сервісу, яка представлена маркетинговими, консалтинговими, юридичними послугами і відповідними компаніями, а також науково-дослідними інститутами, результатом діяльності яких є інновації. На цій основі ключові компетенції учасників кластера досягають високого рівня розвитку, що забезпечує зростання загальної конкурентоспроможності кластера.

Мережева концепція промислового комплексу В. Руйгрока та Р. ван Тульдера [5] розкриває структуру кластера. У ній виділено такі групи учасників, які мають довгострокові зв'язки, що базуються як на горизонтальній, так і на вертикальній інтеграції. Групи учасників представлено фокальними компаніями, фірмами-постачальниками, торговельними компаніями і збутовими організаціями, профспілками, інвесторами, політичними інститутами і місцевою адміністрацією. Промислові або індустріальні комплекси є специфічною мережею, в основі якої знаходиться фокальна компанія (коренева, головна фірма). Навколо неї групуються інші економічні агенти, які безпосередньо чи опосередковано займаються виробництвом і просуванням того чи іншого продукту [5, с. 63]. Розвиток кластера сприяє формуванню внутрішніх правил, норм, рутин, що, своєю чергою, забезпечує його стабільність.

Дослідження показують, що в розвитку успішних кластерів прослідковується така тенденція, як урізноманітнення ресурсних стратегій, починаючи з аутсорсингу, інсорсингу і закінчуючи фоловерсорсингом. У результаті мережа постачальників, що входять до кластеру, повинна постійно змінюватися, реструктуризуватися. Другою важливою тенденцією розвитку кластерів є зменшення ролі уряду, місцевих фірм та профспілок, тобто локальних учасників. І, нарешті, в ході розвитку кластерів проявляється тенденція до ієрархізації, що змінює конфігурацію кластера в напрямі формування стратегічної мережі. Виділені тенденції свідчать про те, що на перших етапах розвитку кластери представлені поліцентричною структурою, в якій спостерігаються тенденції до виділення головної фірми. Зрілі ж кластери зазвичай мають ознаки стратегічної мережі, яка має такі рівні, як рівень головної компанії, рівень постачальників і рівень соціально-економічної інфраструктури [4, с. 248].

Емпіричні дослідження і наукові розробки свідчать, що головним чинником високої конкурентоспроможності кластерів є тісний взаємозв'язок фірм та організацій тієї чи іншої території. При цьому відзначається, що це може бути як результатом розвитку ринкових відносин і конкуренції, так і від-

повідної державної політики. Переваги кластерів проявляються передусім у зниженні витрат, підвищенні гнучкості та ефективності, розвитку інновацій. Учасники кластера мають можливість підвищити ефективність логістичної системи, отримати доступ до більш якісного спеціалізованого сервісу, а також до фінансових та людських ресурсів. У межах кластера формується система спільного регулювання економічного та соціального розвитку регіонів та територій. Вона дає змогу збалансувати інтереси різних економічних агентів, що діють на даній території. Система співрегулювання значно розширює можливості, а отже, мотивацію малих і середніх структур, які за рахунок об'єднань у мережу посилюють свої переговорні позиції та долучаються до вирішення соціальних проблем.

Розвиток кластерів дає змогу знижувати транзакційні витрати, підвищувати ефективність використання ресурсів, продукувати інновації. При цьому використовуються переваги як мережевої, так і ринкової та ієрархічної координації економічної діяльності. Їх поєднання в кожному кластерному утворенні є унікальним, але багато в чому залежить від кластерної політики держави. М. Портер обґрунтував, що конкурентні переваги регіонів базуються на конкурентних перевагах груп взаємопов'язаних галузей. Він відзначав, що лідерство США у виробництві фасованих споживчих товарів і товарів довгострокового користування зробило свій внесок у успіх американської реклами, а міцні позиції Японії у виробництві побутової техніки є результатом того, що успіх країни у напівпровідниках був спрямований на розвиток виробництва ячеек пам'яті та інтегральних систем, які використовуються у виробництві електронних товарів [2]. Це свідчить про те, що конкурентоспроможна галузь стимулює розвиток інших галузей, і, навпаки, неконкурентоспроможна галузь негативно впливає на інші галузі, якщо вона є і споживачем.

Кластерний сектор у багатьох країнах відіграє важливу роль. Він більш динамічний, його розвиток сприяє комплексному вивченню не лише економічних, а й соціальних проблем регіону. Усе це підтверджує необхідність розроблення кластерної політики як важливого напрямку політики держави. У багатьох країнах вона активно застосовується для підвищення конкурентоспроможності регіональної та національної економіки. При цьому вона виступає як альтернатива великим інтегрованим компаніям або як їх підтримка, оскільки вони в умовах динамічних змін не завжди забезпечують високі конкурентні переваги на ринках. Кластери ж ефективно поєднують великі, середні та малі структури, поєднують розвиток тих чи інших галузей із науковими розробками, інноваціями, освітою, тобто сприяють ефективному використанню потенціалу регіональної та національної економіки.

Під час розроблення стратегії стимулювання економічного розвитку на різних рівнях економіки кластерна модель засвідчила свою ефективність. Такими прикладами може бути стратегія економічної інтеграції країн Балтії; технологічна стратегія Фінляндії, розроблена для ключових галузевих кластерів; стратегії розвитку окремих штатів у Мексиці; стратегія розвитку Торонто і депресивних районів Бостона [4, с. 258]. Першою країною, яка почала розробляти кластерну політику, була Данія, уряд якої в 1989 р. розробив і почав реалізацію п'ятирічної програми з підтримки бізнес-мереж. Починаючи з 1999 р. розвиток кластерів стимулюється за такими напрямками: формування і розвиток мега-кластерів та кластерів компетенцій.

Мега-кластери створюються на основі таких технологічно взаємопов'язаних секторів, як туризм, транспорт, будівництво, біотехнології, агрохарчова промисловість, металообробна. Кластери компетенцій значно менші і забезпечують конкурентні переваги на окремих галузевих ринках, як локальних, так і глобальних. Серед них виділяються кластери у виробництві молочної продукції та сировини, у вітроенергетиці, технічних засобів для людей з обмеженими можливостями тощо.

На початку ХХІ ст. в Данії було створено вісім мега-кластерів та 29 кластерів компетенцій. Розвиток останніх передбачав діяльність органів місцевого самоврядування, які надають інфраструктуру і формують норми та правила, забезпечують виробництво і приватних, і суспільних благ.

У подальшому таким же шляхом пішла Фінляндія, використавши досвід Данії. Спочатку були проведені дослідження структури економіки і перспективи кластеризації. Була розроблена програма загальнонаціональної інноваційної системи на основі кластерної моделі. За допомогою кластерного методу «витрати – випуск» в економіці Фінляндії були виділені дев'ять кластерів: лісний, інформаційно-телекомунікаційний, металургійний, енергетичний, машинобудівний, будівельний, харчовий, бізнес-послуг та охорони здоров'я [3; 6]. Кумулятивна ефективність кластерів у Фінляндії особливо повно проявилася в інформаційно-телекомунікаційному кластері, де була створена система освіти, інноваційна система, мережа зв'язаних виробництв і послуг тощо, які мають цінність самі по собі і формують умови для розвитку стійких конкурентних переваг. Темпи розвитку цього кластера значно випереджають темпи розвитку економіки країни у цілому [7].

Утворення відомих промислових районів Італії спочатку відбулося стихійно, без державної підтримки. Вони являли собою згруповані за галузеву і територіальну ознаками сузір'я малих і середніх підприємств, серед яких – конкуренти, власники комплементарних ресурсів і компетенцій. Це дало змогу розподілити завдання і надавати багаточисленні взаємні послуги. У подальшому було створено нормативну базу, яка визначила функції органів державної влади в кластерній моделі, що надало можливість розширити виробничу кооперацію і сприяти створенню мега-районів на основі об'єднання в один кластер декількох територій. Це розширило сферу комплементарних взаємодій і забезпечило підприємствам умови для участі в конкуренції на глобальних ринках. При цьому органи самоуправління налагоджували обмін інформацією і сприяли розвитку співробітництва між учасниками кластерів. Тим самим усувалися адміністративні бар'єри та місцеві амбіції, що забезпечило перетворення локальних промислових районів у когнітивні мережі, які здатні до притоку знань та інновацій [8, с. 25].

У Німеччині модель кластеризації враховує особливу роль федеральних земель. На загальнонаціональному рівні підтримуються мережі компетенцій, зв'язки між ними та з іншими контрагентами. Виявленням та відбором цих мереж займається Спілка німецьких інженерів, рішення якої повинні бути підтримані об'єднаним комітетом, до складу якого входять представники федеральних земель, міст, федеральних міністерств, підприємств та організацій. У сучасних умовах у німецькій економіці діють кластери в таких галузях, як енергетика, транспорт, авіабудування, а також близько 100 мереж компетенції у сфері

біотехнологій, нанотехнологій, оптики, інформаційно-комунікаційних технологій, охорони оточуючого середовища, розроблення медичного обладнання тощо [4, с. 264–265].

Французький варіант кластеризації передбачає більш активну участь державних органів у формуванні полюсів конкурентоспроможності, розвиток яких представляє фінансові та соціальні переваги для їхніх учасників. Таких полюсів у вигляді відповідних проектів було розроблено 105, із них відібрано 67: 6 – міжнародного значення; 9 – із міжнародним потенціалом; 52 – національного та регіонального рівнів, вони діють у таких сферах, як мікроелектроніка, нано- та біотехнології, автомобілебудування та авіабудування, а також у туризмі, екології та культурі [3; 4]. Місцева влада у розвиток кластерів робить важливий внесок шляхом забезпечення взаємної відкритості, інформаційної підтримки та організації форумів щодо фінансування інновацій і конкурентоспроможності.

Досвід країн, що побудували кластерні моделі розвитку регіональної економіки, свідчить, що кластерна політика може бути або ліберальною, або дирижистською. Вона формується в рамках відповідної економічної системи тих чи інших країн та моделі їх розвитку. Англосаксонська модель економічного розвитку, що є характерною для США, Великобританії, Австралії, Канади, передбачає розвиток ініціативи, підприємливості, переважання приватних інтересів та ініціативи, тому у цих країнах сформувалася ліберальна кластерна політика. Вона базується на тому, що держава підтримує кластери, які вже сформувалися стихійно, практично не втручається у створення їх інфраструктури, але забезпечує стимули для органів регіональної влади, які несуть повну відповідальність за діяльність кластерів на їхній території.

У європейських країнах та країнах Південно-Східної Азії переважає модель соціальної ринкової економіки, тому і кластерна політика реалізується у формі дирижистської моделі. Вона передбачає вибір галузевих і регіональних пріоритетів, які визначають сфери та території формування кластерів. У рамках даної моделі кластерної політики держава цілеспрямовано створює інфраструктуру для кластерів і визначає обсяги його фінансування. Незалежно від моделі кластерної політики кластери дають змогу задіювати наявні регіональні ресурси для прискорення регіонального економічного розвитку, підвищення конкурентних переваг регіонів і перетворюються на важливих гравців на міжнародних ринках, забезпечуючи високі конкурентні переваги національної економіки.

Кластерна модель регіонального розвитку в Україні почала формуватися у 90-ті роки ХХ ст. Перші кластери з'явилися у Хмельницькій області («Поділля Перший») у швейній промисловості, виробництві будівельних матеріалів та переробці сільськогосподарської продукції [9]. Дана програма кластеризації була спрямована на підтримку малих і середніх підприємств за допомогою кооперації та об'єднання зусиль самих підприємств, що породжує відповідний синергійний ефект. Власні дослідження автора статті щодо можливості застосування кластерної моделі в Одеському регіоні підтвердили необхідність їх використання передусім в аграрному секторі, логістиці, туризмі [11, с. 187–188].

Розвиток мережевої економіки на сучасному етапі посилює можливості кластерів, сприяє реалізації їхнього потенціалу як моделі розвитку регіональної економіки. Реформа децентралізації в Укра-

їні відродила інтерес до даної форми організації територіальної економіки. Перш за все це стосується сільських територій, тому що більшість виробників представлено малими та середніми підприємствами, фермерами й особистими селянськими господарствами. Вони не можуть конкурувати з великим агрохолдингами, але, об'єднавшись, отримують можливості для підвищення своїх конкурентних переваг. Особливості кластеризації в аграрній сфері пов'язані як зі специфікою її розвитку, так і з необхідністю вирішення складних екологічних проблем. У зв'язку із цим пріоритет отримують агроекологічні кластери, які підтримуються як державою, так і міжнародними організаціями. Агроекологічні кластери розглядаються в контексті державної та регіональної аграрної політики як спосіб забезпечення сталого розвитку сільських територій в умовах децентралізації та глобальних викликів і вирішення проблем зростання ефективності та зміни клімату, які мають різні форми на тих чи інших територіях. Щодо Одеського регіону йдеться про те, що значна його частина знаходиться в зоні ризикованого землеробства, і глобальне потепління сприяє тому, що вона буде зростати, оскільки посушливі умови господарювання з південних регіонів просувається на північ. Це вимагає відповідної гнучкості у вирощуванні нових культур, співпраці з науково-дослідними організаціями, з державними установами. Таку кооперацію найкраще забезпечує кластерна форма розвитку території, тому в Одеському регіоні формування агроекологічних кластерів є одним із важливих напрямів розвитку регіональної економіки в сучасних умовах.

Серед сільських територій Одеського регіону, як і інших регіонів України, переважають депресивні та периферійні. Вони характеризуються нерозвинутою інфраструктурою, складною логістикою, монокультурністю, значним рівнем безробіття, низьким рівнем доходів, обмеженими можливостями щодо працевлаштування. При цьому реформа децентралізації передбачає розширення самостійності сільських громад, реалізація якої на перших етапах потребує відповідної підтримки державних і регіональних органів влади. Оптимальну взаємодію всіх учасників реалізації реформи децентралізації може забезпечити кластерна модель організації регіональної економіки, яка є дієвим інструментом соціально-економічного розвитку сільських територій, дає змогу вирішувати складні проблеми і передбачає рівноправність, автономію, довіру та ініціативність. В Україні кластерна модель розвивалася і розвивається в рамках експериментальних програм, що ініціюються міжнародними (передусім європейськими) організаціями. У національному законодавстві дане поняття відсутнє, тому ство-

рення кластерів є нормативно неврегульованим, що не сприяє їхньому розвитку, оскільки місцеві органи влади не мають відповідних повноважень. Водночас процес кластеризації може відбуватися за ініціативи підприємства організації, що і відбувається в різних регіонах України.

В Одеському регіоні реалізується проєкт «Пілотне впровадження дій зі створення агроекологічних кластерів для сталого розвитку в Одеській області», який підтримується фінансово Deutsche Gesellschaft für International Zusammenarbeit (GIZ) за дорученням федерального Міністерства економічного співробітництва та розвитку (BMZ/FRH). У ході його реалізації виділено зони агробіологічних кластерів і потенціальні кластери та утворення кластерного типу, що діють в Одеському регіоні [11, с. 27]. До діючих агроекологічних кластерів відносяться Фрумушика-Нова (Тарутинський степ) та Медово-горіховий (с. Яськи, Беляєвський та Роздільнянський райони). Три кластери (с. Орлівка Ренійського району, с. Криничне Болградського району та с. Шабо Білгород-Дністровського району) знаходяться у стадії формування. Потенціальних кластерів дослідники виявили 14 [12, с. 28]. Таким чином, потенціал кластеризації Одеського регіону досить значний, що потребує подальших зусиль на всіх рівнях, щоб його реалізувати. Кластеризація формує нову модель економіки регіону, території, міста, сприяє розвитку ініціативи, впровадженню інновацій, сприяє формуванню сучасної структури економіки. Мережевізація економіки як загальна тенденція її розвитку підсилює можливості кластерів у вирішенні економічних і соціальних проблем.

Висновки і пропозиції. Кластери в структурі сучасної мережевої економіки посідають особливе місце, оскільки вони є однією з важливих форм міжорганізаційної взаємодії, яка передбачає як кооперацію, так і непрямую конкуренцію, довіру, розвиток ініціативи та інновацій, забезпечення зростання конкурентних переваг регіональної та національної економіки. Вписуючись у контекст мережевої економіки, кластери також вносять свою своєрідну мережу взаємодії фірм, організацій та державних установ різного рівня.

Подальші дослідження даної проблеми пов'язані з виявленням специфіки взаємодій підприємств та організацій у різних регіонах України, розробленям дієвих законодавчих актів та відповідної регіональної політики. Регіональна політика України тяжіє до моделі дирижистського типу, тому роль держави у підтримці кластерних ініціатив є значною. Вона повинна бути виваженою, відповідати умовам децентралізації та стану економіки регіонів. У кінцевому підсумку кластеризація буде сприяти формуванню сучасної висококонкурентної економіки України на всіх її рівнях.

Список використаних джерел:

1. Маршалл А. Принципы экономической науки. Т. 1. Москва : Прогресс, Универс, 1993. 416 с.
2. Портер М. Конкуренция. Москва : Вильямс, 2006. 608 с.
3. Соколенко С.І. Кластери в глобальній економіці. Київ : Логос, 2004. 848 с.
4. Шерешева М.Ю. Формы сетевого взаимодействия компаний. Москва : ГУВШЭ, 2010. 339 с.
5. Ruijgrok W., Van Tulder R. The logic of international restructuring. London. New York : Routledge, 1995. 344 p.
6. Третьяк В.П. Кластеры предприятий. Москва : Август Борг, 2005. 132 с.
7. Кизим М.О. Промислова політика та кластеризація економіки України : монографія. Харків : ІНЖЕК, 2011. 304 с.
8. Филиппов П.Н. Кластеры конкурентоспособности. *Эксперт Северо-Запад*. 2003. № 43(153). URL: <http://www.expert.ru/economy/2003/>
9. Villareal Lizzarrosa C.I. Contribution an pilotage des project partages par des PME engroupement base sur la gestion des risques. L'Institut National Holytechnique de Toulouse. 2006.
10. Войнарченко М. Конкуренція кластерів – шлях до відродження виробництва на регіональному рівні. *Економіст*. 2000. № 1. С. 29–35.
11. Горняк О.В. Особливості формування кластерів у транснаціональній економіці. *Економіко-правові аспекти розвитку транспортних систем*. 2004. Вип. 6. С. 177–188.

12. Мельник Ю.І., Дьяков О.А. Практична настанова та методичні рекомендації зі створення агроекологічних кластерів для сталого розвитку сільських територій. Одеса, 2019. 56 с.

References:

1. Marshall A. (1993). Printsipyi ekonomicheskoy nauki. T. 1. M.: Progress, Univers. 416 p. (in Russian)
2. Porter M. (2006). Konkurenetsiya. M.: Izdat. dom «Vil'yams», 608 p. (in Russian)
3. Sokolenko S. H. (2004). Klasteri v global'nyy ekonomichesk. K.: Logos, 848 p. (in Ukrainian)
4. Sheresheva M. Yu. (2010). Formy setevogo vzaimodeystviya kompaniy. M.: Izdat. DomGos. Un-ta VSHE, 339 p. (in Russian)
5. Ruirok V., VanTulder R. (1995). Logika mezhdunarodnoy perestroyki. London. N'yu-York: Rutledzh, 1995.
6. Tret'yak V. P. (2005). Klasteri predpriyatiy. M.: AvgustBorg, 132 p. (in Russian)
7. Kyzym M. O. (2011). Promyslova polityka ta klasteryzatsiia ekonomiky Ukrainy : monohrafiia. Kh.: VD «Inzhek», 304 p. (in Ukrainian)
8. Filippov P. N. (2003). Klasteri konkurentosposobnosti. Ekspert Severo-Zapad. No 43(153). Available at: <http://www.expert.ru/economy/2003/> (in Russian)
9. Villareal Lizzaroga C. I. (2006). Contribution an pilotage des project partages par des PME engroupement base sur la gestion des risques. L'Institut National Holytechnique de Toulous.
10. Voynarenko M. (2001). Konkurentsiya klasterov – shliakh do vidrozhennia vyrobnytstva na rehionalnomu rivni. Ekonomist, no. 1, pp. 29–35. (in Ukrainian)
11. Gornyak O. V. (2004). Osoblyvosti formuvannia klasteriv u transnatsionalnii ekonomitsi. Ekonomiko-pravovi aspekty rozvytku transportnykh system, vol. 6, pp. 177–188. (in Ukrainian)
12. Mel'nik Yu. I., D'yakov O. A. (2019). Praktychna nastanova ta metodychni rekomendatsii zi stvorennia ahroekolohichnykh klasteriv dlia staloho rozvytku sil'skykh terytorii. Odessa, 56 p. (in Ukrainian)

Горняк О. В.

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова

КЛАСТЕРЫ В СТРУКТУРЕ СОВРЕМЕННОЙ СЕТЕВОЙ ЭКОНОМИКИ

Резюме

В статье раскрываются особенности функционирования и развития кластеров, их место и роль в сетевой экономике. Особое внимание уделяется межорганизационному взаимодействию в рамках кластеров, которое обеспечивает реализацию их преимуществ и экономическое развитие регионов, территорий, городов. Чем выше уровень взаимодействия участников кластера, тем выше результаты их совместной деятельности. Кластеры представляют собой своеобразную сеть, которая обеспечивает синергические эффекты на разных уровнях, прежде всего на уровне фирм и организаций, экономики города, территории, региона, а также национальной экономики. Развитие специализации и на ее основе роста специфичности активов дополняется соответствующей инфраструктурой и инновациями, что обеспечивает не только экономические, но и социальные эффекты. Современные кластерные образования обеспечивают достижение соответствующих эффектов за счет увеличения разнообразия ресурсных стратегий, таких как аутсорсинг, инсорсинг, фолловерсинг. При этом роль властных структур уменьшается, а кластеры развиваются в направлении формирования стратегической сети.

Ключевые слова: кластер, сеть, стратегическая сеть, сетевая экономика, межорганизационное взаимодействие, мега-кластеры, кластеры компетенций, агроэкономические кластеры, кластерная политика, региональная политика.

Gornyak Olga

Odessa I. I. Mechnikov National University

CLUSTERS IN THE STRUCTURE OF THE MODERN NETWORK ECONOMY

Summary

The article reveals features of functioning and development of clusters their place and role in network economy. Particular attention is paid to inter-organizational interaction within the clusters, which ensures realization of their advantages and economic development of regions, territories, cities. The higher the level of interaction of the cluster members, the greater the results of their joint activities. Clusters are a kind of network that provides synergistic effects at various levels, especially at the level of firms and organizations, the city, territory, region, and national economies. The development of specialization and, on its basis, the growth of asset specificity is complemented by appropriate infrastructure and innovation, which provides not only economic but also social effects. Modern cluster formations ensure the achievement of appropriate effects through the diversification of resource strategies, such as outsourcing, outsource, folloversourcing. At the same time, the role of their own structures diminishes, and clusters develop in the direction of forming a strategic network. In Ukraine, cluster initiatives at the current level are related to the processes of decentralization and are of particular importance in the agricultural sector. In it most of the productions are represented by small and medium-sized agricultural enterprises, private peasant farms. They cannot compete with large agro holdings, but when clustered, they gain competitive advantage in the markets. An important feature of clustering in this area is that within clusters there is an opportunity to effectively solve economic problems, so the leading type of clusters are agro-ecological and recreational clusters, which are supported by international organizations and states. Agro-ecological clusters ensure the sustainable development of rural areas under decentralization, global shifts and climate change. They provide an opportunity to increase the efficiency of use of available resources, to attract new ones, to spread innovations among all participants of the cluster process, to realize the potential of the region, territory, and city.

Keywords: cluster, network, strategic network, network economy, inter-organizational interaction, mega-clusters, competence clusters, agro-economic clusters, cluster policy, regional policy.